СВОБОДА SVOBODA
УКРАЇНСЬКИЙ ЩОДЕННИК UKRAINIAN DAILY

РІК XLVI. Ч. 220. Джерзі Сіті, Н. Дж., четвер, 22-го вересня 1938. No. 220. Jersey City, N. J., Thursday, September 22, 1938 VOL. XLVI.

ТРИ ЦЕНТИ В ЗЛУЧЕНИХ ДЕРЖАВАХ АМЕРИКИ. ПЯТЬ ЦЕНТІВ ЗА ГРАНИЦЕЮ ЗЛУЧЕНИХ ДЕРЖАВ АМЕРИКИ Тел. „Свободи": BErgen 4-0237. 4-0807. — Тел. У. Н. Союзу: BErgen 4-1016. THREE CENTS IN THE UNITED STATES OF AMERICA. FIVE CENTS ELSEWHERE.

ВАЖНІ ПРАВИБОРИ

ВАШИНҐТОН. — Конгресмен О'Конор, демократ, которого усунення з конгресу домагається президент Рузвелт за його неліберальну політику, перепав при правиборах як кандидат Демократичної Партії, але добув собі номінацію з Републиканської Партії. Демократичним кандидатом проти нього є Джеймс Фей.

У Ню Джерзі бувший сенатор Барбур став кандидатом Републиканської Партії на становище сенатора; проти нього стає як демократ В. Г. Ілай.

У Масачусетсі бувший губернатор Джеймс Керлі став наново кандидатом на цей уряд з Демократичної Партії, Леверет Салтонстол з Републиканської.

Замітно, що в стейті Висконсин противники Ла Фолетів на ріжні уряди добули поважне число голосів.

Посол нюйорської леґіслятури Степан Ярема вийшов кандидатом Демократичної Партії з того самого дистрикту на це саме становище.

Президент Рузвелт заявив, що він не думає мішатись у виборчу боротьбу між партіями. Мовляв, він вмішувавсь у вибори лише в обороні ліберальної засади.

МАНЕВРИ З ҐАЗОВИМИ МАСКАМИ.

ФОРТ НАКС (Кентокі). — Підчас маневрів американської армії в цій околиці переведено перший раз в Америці проби з ґазовими масками для цивільного населення. Три сотки осіб з місцевих патріотичних організацій послужили добровольцями, які вдавали з себе цивільних сторожів підчас нібито війни й носили такі маски.

Маневри вказують на велике змеханізування американської армії.

СТАВЛЯТЬ НА СУД ЗА „ПЕЧЕННЯ" ВЯЗНІВ.

ФІЛЯДЕЛЬФІЯ (Па.). — Велика лава присяжних суддів постановила поставити на суд за вбивство другого ступня Вилиема Милса, начальника філядельфійської тюрми, і 9 членів його штабу сторожів за те, що вони спекли на смерть 4 вязнів, що вийшли були на голодовий страйк.

Їх полишено на волі по зложенні кавції в сумі $10,000 від особи.

ВЕЛИКА ЗАЛІЗНИЧА КАТАСТРОФА.

НАЙЛЕНД (Каліфорнія). — Підчас зударення двох поїздів залізниці Содерн Пасифик коло Тортуги, 11 миль звідсіля, згинули 12 осіб, а понад 100 були поважно покалічені.

Заряд залізниці каже, що причиною катастрофи була помилка робітника при наставлюванні зворотниці.

ВЕЛИКІ ПОВЕНІ ЧЕРЕЗ УЛИВНІ ДОЩІ.

БОСТОН. — Усі ріки в цій околиці виступили з берегів унаслідок довгих уливних дощів. Цілій Новій Англії грозить поводяна катастрофа.

Два залізничі поїзди вискочили з шин, підмитих водами. В багатьох місцях ріки й потоки зірвали мости й гаті, позаливали фарми, доми й фабрики. Підчас катастроф на залізницях згинули 2 особи.

У місті Дедгем автомобілі злетіли з підмитої дороги; притому згинули 5 осіб.

ДАЄС ПЛЯНУЄ ПРОТИІМІҐРАНТСЬКУ ОРҐАНІЗАЦІЮ.

ВАШИНҐТОН. — Конгресмен Даєс, голова конгресового комітету для розсліду так званих неамериканських акцій та пропаґанд, виступив з закликом орґанізації „за мир і американізм", що буде звертатися проти комунізму, націзму, фашизму й усяких чужинецьких рухів. Орґанізація буде вести кампанію за загострення іміґраційних і депортаційних законів.

Комітет Даєса вже відправив зо своєї служби Едварда Соливана, свого головного дослідника.

КУБАНЕЦЬ УБИВ 8 ЧЛЕНІВ СВОЄЇ РОДИНИ.

ГАВАНА. — Беніто Торес, 25-літній мулят, посварившись зо своїм тестем, підпалив родинний дім, а коли його родина почала тікати з пожару, убив з рушниці свою матір, стрия, три сестри і трьох братів. Його тесть, через сварку з котрим скоїлася траґедія, одинокий з родини втік з життям. Убивник утік у гори. За ним пішла погоня жовнірів.

МАЙНЕРИ ХОЧУТЬ УРЯДОВОЇ КОНТРОЛІ.

ГАРИСБУРҐ (Па.). — На зборах майнерської юнії „Юнайтид Майн Воркерс оф Америка" ухвалено резолюцію, в котрій принято в засаді плян перебрання копалень твердого вугля на стейтову власність.

За резолюцію промовляв на конвенції заступник стейтового губернатора, котрий домагався від юнії якогось реального пляну для переведення засади в життя.

ЧИ БУДУТЬ БИТИСЯ?

Чехословацький уряд каже, що його армія готова воювати. На світлині чехословацька кіннота.

ДЕРЖАВНА ПОМІЧ НАСЕЛЕННЮ.

Парлямент домінії Нової Зеляндії саме тепер радить над урядовим законопроектом, згідно з яким громадяни тої домінії будуть діставати пенсію після скінчення 60 року життя. Пенсія буде виносити $7.50 на тиждень для одної особи. Крім того в Новій Зеляндії будуть давати допомогу хорим, безробітним і тим, що через каліцтво не годні працювати. В законопроекті передбачена безплатна шпитальна й медична опіка для всіх громадян без винятку. Кожна мати після родів залишиться у шпиталі 14 днів на кошт держави.

МАТИ ЗНАЙШЛА ВКРАДЕНУ ДИТИНУ.

В часі торгу у Сморжу біля Сколього Катерина Головчанська з Лавочного, проходячи через табор циганів, пізнала на руках в одної циганки свою дволітню дитинку, що пропала перед трьома місяцями. Головчанська закликала „Анно" і дитина розплакалася на руках циганки. Циганка твердить, що це її дитина, але Головчанська заявила, що це напевно її донечка. Поліція забрала дівчинку до громадського захисту у Сморжу, аж доки не вияснить справи.

ЕКСПОРТ МОРЕЛІВ ІЗ ЗАЛІЩИК.

Цього року експорт морелів із Заліщик виніс коло 700,000 фунтів. Почтових посилок вислали коло 11,200, вагою понад 160,000 фунтів, залізничих посилок понад 500,000 фунтів. Ще як морелі цвіли, оцінювали цьогорічний збір на сто ваґонів десятьтонових, одначе весняні приморозки знищили майже дві третини цвіття. З початко серпня вислали з Заліщик 73 ваґони по 10 тон **помідорів,** не рахуючи дрібних почтових посилок. Це ледви 20 процент продукції. Як перші помідори появилися були на ринку, продавали по 90 сотиків за фунт, 10. серпня продавали вже по 4—6 сотиків за фунт, опісля по 2—3 сот. за фунт. Найбільше помідорів висилають до Катовиць, **по кілька ваґонів денно.**

100 ЗЛ. ГРИВНИ НА ПРОВІДНИКА ТАБОРУ „ОРЛІВ".

У станиславівському старостві відбулася розправа проти ред. Романа Данилевича, провідника табору „Орлів" у Боднарові. Його притягнуло староство до відповідальности на основі доносу поліції під закидом нарушення публичних імпрез та зорґанізування нелеґального походу членів табору, які перейшли селом до церкви. Староство покарало Р. Данилевича гривною 100 зл.

ВТОПИЛОСЯ ТРОЄ ЛЮДЕЙ.

На озері Шихт Лейк (Канада) втопився Берт Гаймен, літ 22, панна Гелена Беда, літ 18, і панна Йозефина Петсієн, літ 26. Випадок стався через те, що моторова лодка, на якій вони пустилися на озеро, перевернулась. Поліція витягнула трупи потоплених.

ВИСЕЛИЛИ УКРАЇНСЬКУ ЛІКАРКУ.

Здолбунівське староство виселило на основі розпорядку про кордони держави з прикордонної смуги на Волині паню д-ра Ірину Прісневську, відому українську лікарку і діячку „Союзу Українок" у Рівному.

ЗАТРУЇЛИСЬ „УКРАЇНСЬКОЮ" ЗУПОЮ.

Пані Ева Морис і її троє дітей з Торонта знаходяться у шпиталі, грізно затроєні зупою, звареною згідно з приписом „української" рецепти, або від наслідків т. зв. птомаїчного затроєння. Ту зупу мати з дітьми загріла ще з минулого дня і вони зїли її на приватнім пікніку на острові Торонто. Всіх їх завезено до шпиталю. Репортери щоденників подають, що кілька родин також вечеряли недалеко Морисів і хоч вони бачили муки затроєної родини, ніхто не поспішив із рятунком. Аж наймолодший син Морисів, Валтер, зарачкував до умивальні, де впав перед ногами поліцая, але передтим вказав на місце, де мама вється у болях. Поліцай покликав зараз поміч і цілу родину врятовано від смерти.

БАНДИТСЬКІ НАПАДИ ПОЛЬСЬКИХ ПАРУБКІВ.

Чисто польське село Чішки коло Львова відоме зо своєї „побожности і чесности", чим чваниться в книжці-історії свого села п. з. „Чішкі коло Львова", що появилася друком з нагоди 500-них роковин існування чішецької парохії. Оначе факти із щоденного життя говорять зовсім що інше. Ось у суботу вечором, 6. серпня ц. р., вертався з Винник ковальський челядник, 20-літній Евген Голод з Глуховичь. За селом Чішками загородили йому дорогу три невідомі йому з Чішок напасники, але завдяки своїй гідній поставі і зручности вийшов з цієї ситуації неушкоджений, лише удар ножа одного з цих „побожних" напасників розпоров йому блюзу і сорочку. Заохочені тим своїм подвигом, чішецькі напасники прийшли на другий день, себто в неділю, 7. м. м., до Глухович на весілля вже коло 12 узброєних напасників з револьверами, втинками і ножами та почали показувати свою силу. На щастя, дістали добру відправу від гаївських хлопців і мусіли втікати з Глухович як не пишні. Хто знає, чим булаб ця їх „ескапада" скінчилась, якби не поліцай, який відвів їх до Чішок. Оттака в них чесність і побожність, а заразом і відвага.

СМЕРТЬ ВІДОМОЇ АКТОРКИ.

У Беверлі Гилс, Каліфорнія, померла у власному домі у 53 році життя відома фільмова зірка й акторка звичайного театру, Полін Фредерик. Вона занедужала кілька днів тому на гостру дихавицю.

КІЛЬКАДЕСЯТЬ ОСІБ ЗАТРУЇЛИСЯ РИБАМИ.

В кольонії Покривка під Холмом трапився випадок збірного затроєння. І. Гочик гостив гостей з нагоди заручин своєї доньки. На другий день кількадесять учасників гостини поважно затруїлися. Лікар ствердив, що затроєння наступило від спожиття несвіжих риб. 20 осіб перевезли до лічниці.

ПОЛЬСЬКА ВЛАДА ПОГРОЖУЄ ЗАКРИТТЯМ УСІХ УКРАЇНСЬКИХ ЧАСОПИСІВ

ЛЬВІВ. — Дня 1 вересня ц. р. відбулась у львівському воєвідстві характеристична „пресова нарада". А цікава вона вже тим, що тревала всього три мінути. На ту „конференцію" польська влада „запросила" представників усіх українських часописів, включно до „Епархіяльних Вістей". Представники, що зявилися на те „запрошення", дістали такий приказ:

„Якщо появиться в котрімнебудь українським часописі яканебудь вістка про якісь „загарбані обекти" на „східніх землях", себто, коли появиться яканебудь згадка про нищення і палення українських православних церков на Холмщині, Волині, Поліссі і Підляшші, або коли появиться найменша згадка про пастирський лист митрополита Шептицького чи взагалі буде поміщена найменша згадка про незадоволення людности на „хідних кресах", то всі українські часописи будуть припинені, а редактори відіслані до Берези Картузької. Не вільно теж нічого згадувати і писати про цю „конференцію" в часописах".

Представників української преси візвано на ті „наради" телефонічно, щоб не було доказів на письмі, що їх взагалі взивано. Принято їх у воєвідстві в жахливий спосіб, так, як приймає польський пан форналів. Всі представники в часі заяви польського урядовця мусіли стояти. По тій заяві приказано їм забратися.

УКРАЇНЦІ НА ЗАКАРПАТТІ ДОБИВАЮТЬСЯ СВОЇХ ПРАВ.

ПРАГА. — Дня 7 ц. м. була у Празі делеґація Української Народньої Ради із Закарпаття, щоби предложити чехословацькому урядові домагання українського народу на Закарпатті в справах політичних, господарських і культурних, приняті на великих зборах в Ужгороді в неділю, 4 ц. м. Делеґацію провадив о. Авґустин Волошин. В склад делеґації входили: посол Ю. Ревай, редактор С. Клочурак, о. Д. Попович, д-р М. Долинай, Василь Приймак, Ю. Гуснай, В. Свереняк, І Чобан і д-р С. Росоха.

ЧЕХИ ВІДКИДАЮТЬ ПРЕДЛОЖЕННЯ АНГЛІЇ І ФРАНЦІЇ.

ПРАГА. — Чеський уряд після довших нарад рішився відкинути предложення Англії і Франції відступити без боротьби судетських німців Німеччині. Чехи домагаються довшого часу до надуми та подають думку, щоб цю справу віддати міжнародному судові в Гаґі. Та як тільки чехи вислали відмовну відповідь, у палаті президента Бенеша зявилися представники Англії і Франції і в гострих нервових виразах домагалися, щоб Чехословаччина погодилася на віддачу Судетів, бо інакше їх краї цілком не ручать за те, що станеться з цілою Чехословаччиною. Гітлер поставив ультимат, що коли до 24 годин не дістане згоди, то піде на чехів війною.

Чехословацька преса заховує неуступчиве становище. Армія готовиться до війни, копають вздовж границі шанці, виставляють протилетунські гармати. Такі гармати виставлені навіть коло самої палати президента.

ПОЛЬЩА И УГОРЩИНА ДОМАГАЮТЬСЯ СВОГО.

БЕРХТЕСГАДЕН. — У гірській резиденції Гітлера нараджувалися представники Польщі й Угорщини враз з Гітлером і його дорадниками. Вони рішили тепер домагатися не лише віддачі судетських німців Німеччині, але також тешинського Шлеську Польщі, а угорської меншини Угорщині.

МУСОЛІНІ ПІДДЕРЖУЄ РОЗДІЛ.

РИМ. — Мусоліні заявив, що розвязка чехословацького питання не буде повна, коли інші національности не дістануть спромоги висказати свою волю шляхом плебісциту. Він сказав, що не приступить до гарантії щодо решти етнографічної чеської території, коли мадяри не дістануть свого. Вірджініо Ґайда, „голосник" Мусолінія, написав у Пополо д'Італія, що задоволені мусять бути не лише німці, але також словаки, мадяри, поляки і русини. Мусоліні скріпив погляд, що вразі війни піде разом з Німеччиною.

АНГЛІЯ І ФРАНЦІЯ ОПРАВДУЮТЬСЯ.

ПАРИЖ. — Хоч урядові кола ще не почали публікувати всіх причин, чому вони так безсоромно покинули свого союзника, то проте вже виходять їхні арґументи наверх. У часі лондонської конференції Чеймберлин звелів прочитати звіт Ронсімена. В тому звіті говориться, що чехи загострюють судетське питання і вперто відмовляються полагодити його миролюбно. Впертість виказував найбільше президент Бенеш. Англійці також сказали, що вразі війни Англія може післати на сушу всього дві дивізії. Щодо Совєтів, то їх поміч була дуже сумнівна.

"SVOBODA" (LIBERTY)
FOUNDED 1893
Ukrainian newspaper published daily except Sundays and Holidays by the Ukrainian Press and Book Company, Inc. at 81-83 Grand Street, Jersey City, N. J.
Entered as Second Class Mail Matter at the Post Office of Jersey City, N. J. on March 30, 1911 under the Act of March 3, 1879.
Accepted for mailing at special rate of postage provided for in Section 1103 of the Act of October 3, 1917 authorized July 31, 1918.

ТРЕБА ОБЕРЕЖНОСТИ

В міру того, як наближається вирішення чесько-німецького спору, наближається теж криза у відношенні між чехами й тою частиною України, що її по війні забрала Чехословаччина.

Ця справа назріє до критичного вирішення вже хочби через претенсії, що їх до Закарпатської України підносять ріжні сусідські держави, ближчі й дальші: Мадярщина, Польща, Румунія, може й Німеччина.

Навіть хочби чесько-німецький спір скінчився лише забранням Німеччиною тільки німецької території, хочби Чехословаччині вдалося задержати при собі решту країв, то самий природній хід подій скоро доведе до нової, ще гострішої кризи з тими народами, що останутся під чеською владою. Зараз по забранні німецьких країв Німеччиною з тих країв будуть мусіти вибратися всі чеські урядовці. Очевидно, вони пойдуть до Чехословаччини шукати посад і хліба. Та в самій Чехії вони того не знайдуть, бо там уже своїх є досить, а нові зайди лише можуть обібрати хліба тим, що там здавна засіли. Як це звичайно в таких випадках буває, позбавлені посад у втрачених краях полізуть у чужі краї, загарбані пануючою нацією. Отже в Словаччину, а ще більше на українське Закарпаття. Нахід цих нових зайд зовсім природньо загострить відразу українсько-чеський конфлікт, бо прихід більшого числа голодних посад урядовців мусить з природи річей ударити в автономні зусилля закарпатських українців, зусилля, що передовсім змірають на добуття адміністраційних становищ місцевими українцями.

Ситуація сильно порушила публичну опінію серед українців. Як звісно, заговорили про неї українці в Америці, як свідомі так і несвідомі українці себто ті, що все ще себе вважають „русинами" й „руснаками", ба навіть москалями. Ці заяви, ніде правди діти, сильно ускладнюють вирішення справи. Адже відомо, до яких консеквенцій доводило подібне вирішування справи Закарпаття з Америки при кінці світової війни. Людям, котрим здавалося, що вони будуть вертатися до рідного краю, а котрі в дійсности туди вертатись не думали, легко було піддати своїх братів у тому краю під чужу владу. Ті, що їх піддали, по короткій пробі жити під тою владою вернулися на постійний побут до Америки, лишаючи своїх братів зносити цю владу надалі. Цей факт показує, як обережними повинні бути іммігранти в своїх заявах про потребу такого або іншого вирішення цеї справи.

На всякий випадок треба в тій справі засягнути таки голосу тих, котрих доля буде зачіплена безпосередньо. Власне на Закарпатті публична опінія вже сильно розворушена критичним становищем Европи. Ужгородська Українська Народня Рада скликує збори для утвердження свого права говорити в імені українців на Закарпатті. Проти свідомої української струї ще йде сильна русофільська струя, що нині накладає з мадярами. Доля свідомого українства вимагає, щоб на Закарпатті скристалізувалася свобідна воля народу щодо державної приналежности без посторонньої вмішування. Всякі занадто гострі зусилля вирішувати долю наших братів на Закарпатті без них можуть легко пошкодити на довгі роки молодому ще українському рухові і наново розкопати прірву, що вже почала засипатися.

ЗАКАРПАТТЯ ДОМАГАЄТЬСЯ СВОГО!

Величава маніфестація волі закарпатських українців під прапором Першої Української Центральної Народньої Ради.

Дня 4. вересня на заклик всенародньої політичної організації Закарпаття, Першої Української Центральної Народньої Ради, відбулись у великій салі Народнього Дому „Просвіти" в Ужгороді величаві збори, в яких взяло участь понад 1,100 делєгатів з усього Закарпаття (від 135 організацій).

Коли на естраді появилися члени президії Першої Української Центральної Народньої Ради під проводом сеніорів **о. Авг. Волошина та д-ра Ю. Брящайка,** привітали їх бурею оплесків.

Наради П. У. Ц. Н. Р. відкрив о. Августин Волошин, запрошуючи до президії: І. Гапчина, А. Лапаничa, І. Ігнатка, Настюняка, М. Маханця і Талабірчука.

Потім виголосив о. Волошин довшу промову.

Опісля промовляли: **посол Ю. Ревай, ред. Ст. Клочурак, Ірина Невицька, д-р Росоха** (підкреслив м. і., що українське питання на Закарпатті є частиною великого українського питання та порушив справу положення українців у Польщі), **ред. І. Рогач.**

Цілий час нарад на салі панувало велике піднесення духа. Наради тривали від години 10 до 14 і покінчилися відспіванням національного гимну.

Збори ухвалили такі резолюції:

Прилюдні збори українського громадянства в Ужгороді вповні підтримують принципові постанови П. У. Ц. Н. Ради, що були ухвалені в резолюціях 29. 5. 1938 на засіданні головної управи, себто:

Перша Р. У. Ц. Н. Рада, як представниця підкарпатських русинів-українців, беручи під увагу вагу сучасної міжнародньої політичної ситуації, виразно проголошує, що стоїть непохитно на становищі єдности Підкарпатської Руси з чехословацькою республикою та непорушности її границь і демократичного ладу.

П. У. Ц. Н. Рада з огляду на те, що влада держави сама веде переговори зо своїми меншинами про нове унормування їх правних відносин у державі, як теж і з огляду на те, що для підкарпатських русинів-українців забезпечена найширша автономія сенжерменським міжнароднім договором і конституційною грамотою чехословацької республики, уважає за свій обовязок виразно ствердити:

що закону про права губернатора ч. 172 1937, себто т. званий перший етап автономії, не переведено в життя, що резоюцій, ухвалених до згаданого закону парляментом і сенатом Н. З., не респектують;

що до переведення в життя відповідних постанов § 3. конституційної грамоти в справі скликання автономного сойму до цього дня не пороблено належної приготови, і

наслідком цього надії нашого народу, покладані на перший етап, не сповнилися.

З тієї причини П. У. Ц. Н. Рада домагається безвідкладного переведення в життя § 3. конституційної грамоти республики, себто сповнення обовязків, які чехословацька держава перебрала на себе в сенжерменським мировим договорі. Для того вимагає розписати і перевести в найкоротшому часі вибори до підкарпатського автономного сойму та прилучити до Підкарпатської Руси ту територію східної Словаччини, що заселена русинами - українцями.

Щодо змісту і форми найширшої автономії Підкарпатської Руси Народня Рада покликується на ухвалені домагання, що їх уже подано владі в формі проєкту.

П. У. Ц. Н. Рада вважає за конечну потребу в інтересі самої держави і головно для добра краю та населення здійснення найширшої автономії підкарпатських русинів-українців.

І до того часу, поки наведені домагання будуть здійснені, П. У. Ц. Н. Рада домагається, щоб влада негайно:

1. зорганізувала окреме міністерство для Підкарпатської Руси.

2. Підпорядкувала цілу адміністрацію краю компетенції губернатора Підкарпатської Руси.

3. Передала **господарку всіх державних маєтків та підприємств на власність і під управу автономних органів краю.**

4. Скасувала реферат міністерства шкільництва і народньої освіти в Ужгороді як незалежний уряд, а приділила його до канцелярії губернатора як орган, підлеглий губернаторові.

5) Вислала окрему комісію для перевірки потреби чеських шкіл там, де нема відповідного числа чеських дітей.

6. Видала строгий наказ усім урядам на Підкарпатській Руси, що до служби **в усіх державних публичних урядах та державних підприємствах треба приймати найменше 66% русинів-українців** та що провідні місця треба заповнити службовцями русинами-українцями.

Крім цього ухвалено такі домагання:

I. В культурно-національних справах:

1. Дитина батьків русинів-українців належить до української школи, в якій **навчальною мовою має бути наша народня мова, себто українська.** З тієї причини публичні збори осуджують шкільну політику, яка завела для дітей русинів-українців русску, себто російську навчальну мову, вимагається скасування тих заряджень, себто плебісциту у справі підручників, які противляться наведеним засадам.

2. Збори вимагають відкликання начальника шкільного реферату Хмеляржа, який своїми зарядженнями і політикою підривав довіря населення до обективности уряду і викликав велике огірчення та незадоволення в краю та не причинився до консолідації в шкільництві, але навпаки, спричинив нечуваний хаос і боротьбу.

3. Українське громадянство уважає, що заповнення 4 місць вищих урядовців у шкільному рефераті чеськими професорами із чеських народних соціялістів (пятий на черзі) противиться засадам конституційної грамоти, резолюціям парляменту і сенату і тому таку поведінку осуджує, висловлює своє здивування, чому губернатор П. Руси дає на це свою згоду та вимагає, щоби міністерство забрало тих урядовців до Праги, а тут іменувало русинів-українців.

4. Вимагаємо негайно усунення д-ра Сулинчака із становища директора гімназії в Ужгороді, котрий, не зважаючи на протест фахових професорів, перемінив навчальну мову з української на російську, чим допустився грубого нарушення приписів.

Домагаємося перевірки викладової мови в усіх гімназіях і введення у гімназіях руськоукраїнської мови, як цього вимагають шкільні приписи.

5. Вимагаємо, щоб директором гімназії в Хусті іменувати русина-українця та щоби професора Шірмера негайно звільнили зо становища директора і перенесли з Підкарпатської Руси.

6. Протестуємо найрішучіше проти переслідування українського вчительства і вимагаємо негайної направи.

II. В господарсько - суспільних справах:

1. Вимагаємо, щоби влада перевела **віддовження селянства, робітництва й урядництва** та щоби все трудове населення Підкарпатської Руси в повній мірі було забезпечене працею при публичних роботах.

Вимагаємо дальшого **переведення земельної реформи,** щоби таким чином уможливити населенню верховини переселятися в околиці більше спріятливі для сільського господарства.

2. Вимагаємо заложення фонду для **підтримки ремісництва,** купецтва та приватних підприємців.

III. Збори **остерігають уряд,** що підтримка російських інституцій і російської преси не є в інтересі нашого народу та республики, бо російська преса на Підкарпатській Русі являється безпосередніми засобами денаціоналізації автохтонного руського - українського населення нашого краю.

2. Збори вимагають повної свободи слова і друку та припинення дотеперішньої цензурної практики, що внеможливлює освідомлювання та інформування широких верств населення нашого краю.

3. Збори звертають увагу на те, що намірені деякі персональні зміни на провідних місцях у краю не вирішують справи автономії та що вибори до сойму зможе перевести тільки такий уряд, якого шефом буде людина, що дасть повну запоруку обективности і безсторонности. Тому домагаємося, щоби на випадок зміни в адміністрації краю, віцегубернатором став член української народности.

4. Збори вимагають негайно скликання губерніяльної ради, що приписує закон ч. 172 з року 1937.

IV. Збори **закликають усі партії,** що боронять права руського українського народу на Підкарпатській Руси, та русинів-українців членів інших партій, щоби в справах краєвої політики **обєдналися для спільного їх вирішування і переведження в життя.**

Крім цього збори ухвалили резолюцію, що торкається положення українців у Польщі.

Посол Ю. Ревай говорив:

Українське питання не обмежується тільки на Чехословаччину! І правильно написала „Нова Свобода", що лорд Ронсімен після полагодження національного питання в Чехословаччині, буде мати широке поле діяльности в Польщі. І коли Англія інтересується питанням судетських німців, яких є всього 3 міліони, то тим більше мусить інтересуватися долею 8 міліонів українців у Польщі й деінде. Наші брати у Західній Україні переживають жахливі часи. Польська влада досі зруйнувала 120 українських церков, виселює не тільки одиниці, але й цілі родини з пограничної смуги. На це страшне переслідування мусять звернути свою увагу великі держави, особливо Англія.

ПІДКАРПАТСЬКА РУСЬ

(4)

(Докінчення)

Шкільництво.

Всіх **руських** народніх шкіл було на Підкарпатській Русі у шкільнім 1935/6 році 465, усіх кляс 2,207, учителів 2,069, учеників 102,152. **Чехословацьких** народніх шкіл було 158 із 613 клясами, 618 учителями та 22,-178 учениками. **Мадярських** народніх шкіл 118 із 365 клясами, 363 учителями та 18,173 учениками, **німецьких** 17 із 39 клясами, 34 учителями та 1,818 учениками, **румунських** 4 з 31 клясами та 1,620 учениками. Румунських учителів було 31. **Жидівських** 7 із 16 клясами, 16 учителями та 741 учениками.

Всього на Підкарпатській Русі було в 1935/6 шкільному році 769 народніх шкіл, 3,271 кляс, 3,131 учителів та 146,681 учеників.

Руських громадянських шкіл було 18 і з 125 клясами, 151 учителів і 5,311 учеників. **Чехословацьких** громадянських шкіл: 17 із 100 клясами, 108 учителями та 3,626 учениками, мадярських кляс громадянських шкіл 24 з 28 учителями та 988 учениками, **німецьких** кляс 3 з 3 учителями та 139 учениками.

Нові шкільні будинки за державні гроші побудовано м. і. **середні** школи: в **Хусті** реальну руську гімназію; **громадянські: в Перечині** з 11 клясами (руську та чеську), в **Сваляві** з 13 клясами (руська). Народніх шкіл побудовано до 1935/6 шкільного року 66 із 105 клясами.

Всього від початку чсл. держави побудовано: 1 гімназію, 3 громадянські школи та народні школи в 94 селах.

Освіта.

Товариство **„Просвіта"** мало 233 читальні та 14 філій, в цьому в Пряшівщині читалень 6, філія 1, далі філія в Празі, у Братиславі та Кошицях. Кожна організація має бібліотеку. Централя має бібліотеку з 8,000 книжок, не рахуючи історичних памятників у музею. Із читалень більші бібліотеки мають: Берегово, Н. Студений, Кальник, Туря-Пасіка, В. Верецькі, Свалява, Йовра, Руські Комарівці. При читальнях є 143 театральні кружки, з яких 64 мають власну сцену. В 1935 р. дали 432 театральних вистав і 1,416 відчитів. Орхестр 18, напр. у Берегові, Старій Ботраді, Білках, Страбичеві, Дубриничі, Заричеві, Перечині, В. Бочкові, В. Верецьких, Сваляві й ін. Спортових кружків 41.

В 1921 р. „Просвіта" зорганізувала при помочі державної субвенції **„Руський Театр",** що проіснував до 1930 р. Опісля перетворився в самостійне підприємство. Першим директором театру був відомий славний артист із Наддніпрянщини, **М. Садовський.**

„Просвіта" видала більш як 120 книжок і майже що року видає дуже цінний „Науковий Збірник". „Просвіта" має свій гарний Народній Дім в Ужгороді вартости три міліони чеських корон.

Три роки після оснування „Просвіти" (1923 р.) москвофіли основали Товариство ім. Духновича.

Від 1919 року виходило на Підкарпатській Русі багато газет, та більшість із них проіснувала недовго. Причина того та, що значна частина читаючої маси вбога та що часописи мусіли тому появлятися в обмеженій скількості, а тимсамим не оплачувались. Вкінці українські (чи пак руські) видання не могли видержувати конкуренції з мадярськими та чехо-словацькими, що дешевші й дають більш інформацій. Всеж попит на українську книжку та газету все більшає. Підчас війни мадярська влада закрила останню руську газету „Наука". В 1918 р. знову стала виходити, а в 1922 перемінила назву на „Свобода". Власником її є о. Августин Волошин. Тепер вона називається „Нова Свобода".

Спорт.

Державний переворот 1919 року застав на Підкарпатській Русі два мадярські спортові клюби: У. А. Ц. і Н. Ш. Е. у Севлюші. Після перевороту, як лише настали спокійні відносини, по містах Підкарпатської Руси, як гриби по дощі, виростали спортові організації, що організували молодь. Та між тими спортовими організаціями не було ні одної словянської. Вони пропагували лише мадярський клюб, організували мадярську та жидівську молодь. Тоді ще не знайшовся був ні один наш любитель спорту, що взявсь до організування спортового товариства. Від 1921—1925 основано на Підкарпатській Русі ріжні спортові клюби при допомозі військовости, та вони не мо-

---

Володимир Островський.

ПІД ЗНАМЯ ХРЕСТА

ПОВІСТЬ

з часу охрещення Руси-України в 988 р.

17)

Тихоша застав Вівіяна не таким, як завжди: був похмурий і схвильований. В Олени очі були червоні, як від сліз. Гаряча грецька кров не дала Вівіянові заховати в душі те, що в ній кипіло.

— Бояриpermalink! — сказав. — Чи ти розумієш, що ми з Оленою зробили? Ми зрадили свій нарід, своїх імператорів: ми помогли вашому князеві йти на Корсунь, убивати наших людей. За таку зраду одна кара: **смерть!**

Тихоша не зрозумів і, дуже здивувався:

— Смерть?

— Так, за зраду свого народу смерть. Одно нам оправдання: робили ми це не на шкоду, а для добра Греції і церкви: щоб через кров корсунських мучеників - героїв Христова віра поширилася на Руси-Україні, щоб на місці ідолів засяло тут знамя хреста й щоб наші народи збрталися в Христі. І вежк важко на душі...

Спинився від хвилювання.

— Бачиш, — говорив далі — і Олену мучить совість, що причинилася до розливу нашої крови...

Олена спустила голову й дивилася в одну точку розкішного азійського килиму, що широко розстелився на долівці.

— Бояринe! — спинився Вівіян біля Тихоші. — Прошу тебе й від Олени й від себе: стримуй князя, зроби так, щоб не нищив він наших людей у Корсуні й в інших наших містах над Чорним морем. Князь любить тебе, слухає твоїх порад, і ти можеш зробити багато, щоб урятувати наших братів від смерти, а їхне майно від грабунку й вогню.

— Все зроблю, Вівіяне.

— Вірю тобі й роблю ще одну зраду: Корсунь має міцні стіни й здобути його князеві нелегко. І знаю, якби Володимир здобув його силою, то напевно жорстоко пімстився за опір. Щоб урятувати наших людей від цеї пімсти, я вже зробив так, щоб Корсунь сам піддався Володимирові.

Вівіян схопився рукою за серце.

— Слухай, бояринe! Я післав гінця до мого приятеля в Корсуні, щоб він намовив воєначальника піддатися...

Вівіян сів на лаві й важко спустив голову. По хвилині мовчанки підвів очі на Тихошу й спитався:

— Чи обіцяєш, бояринe, зробити те, чого ми просимо?

— Обіцяю.

Вівіян підвівся, обійняв Тихошу й поцілував:

— Буду тепер спокійніший і Олена не буде плакати.

— Тату, — відізвалася Олена — чо можу проводити боярина за двір?

— Проводь.

Пройшли двір мовчки: забагато було в душі, щоб можна було про щось маловажне говорити. Аж тоді, коли опинилися далеко серед кущів, Олена забалакала:

— Відкрию тобі таємницю, щоб тобі лекше було виконати своє приречення. Той, про кого сказав тобі батько, називається Анастас. Запамятай його імя й відшукай його в Корсуні, як здобудете город. Батько післав до нього свого помічника Максіяна, щоб Анастас намовляв воєначальника здати Корсунь Володимирові. Я підслухала розмову батька з Максіяном і вирішила, що цього замало: воєначальник не згодиться віддати Корсунь. Отже я дала Анастасові свою пораду: написала йому листа й просила його, коли воєначальник не згодиться відчинити ворота перед Володимиром, написати на стрілі, що саме Володимир **повинен зробити, щоб Корсунь сам** здався, і цю стрілу випустити до нїг Володимира. А щоб не знав про цю таємницю й Максіян та щоб не зрадив нас — не відкрив її воєначальникові, запекла в коржику й наказала Максіянові: „Бережи цього коржика, як ока й зараз віддай його Анастасові та скажи йому: Олена сказала, щоб ти не ламав його й нікому не показував його, поки не прийде час; тоді почни їсти його й довідаєшся, що треба робити". Анастас напевно так зробить: розламає коржик, знайде листа й випустить стрілу до Володимира. Отже не відходь від князя ні на крок і як побачиш, що якась стріла впаде поблизу князя, оглянь її, і як знайдеш на ній напис, зараз передай Володимирові. А він знатиме, що робити.

Ця таємничість дуже здивувала Тихошу. Йому й у голову не могло прийти, що в часі війни можуть діятися такі речі: якісь коржики, запечені листи, стріли з написами й таке інше.

— А чому ти мені не хочеш сказати, що саме князь повинен зробити, щоб Корсунь здався? Я відразу сказав би Володимирові, і не було б ні крови, ні трупів. Може боїшся мене?

— Ні, Тихоше! Я вірю тобі. Але так булоб зле. Якби Володимир узяв Корсунь відразу, після бою, то напевне знищив би його. А як побачить стрілу з Корсуня від якогось приятеля, то серце мати милосердя й пожалує моїх братів.

Тихоша глянув на Олену з глибокою пошаною й захопленням:

— Ти наймудріша з жінок Києва! Все зроблю, щоб урятувати корсунців.

Олена міцно стиснула йому руку.

(Дальше буде).

Най Пан Біг дасть тобі здоровля — сказав рак, як кухарка всадила його з кошика до горшка з водою.

Шляхотна людина всіх притягає, а нешляхотна натягає.

ли вдоволити місцевого населення, бо хоч існували серед 500,000 українського населення, легковажили українську мову, фаворизували чеську, в управу вибирали лише чехів, футбольні команди доповняли чеськими вояками, словом: не старалися втягнути до спорту наших людей.

Серед таких обставин наші передові люди в 1925 р. оснували спортовий клюб „Русь". С. К. „Русь" у 1929 вперше за час свого існування виграв із Ч. С. К. Ужгород 2:1 і так став мистцем Підкарпатської Руси. „Русь" у 1930 році владила за 60,000 ч. к. свій спортовий майдан при Домашенській вулиці. За шість літ „Русь" грала на тій площі більше як 120 змагань із чужими клюбами, на яких програла лише 19, а 13 ремісувала, виграла 88. В 1936 році „Русь" стала учасницею державної ліґи.

По всіх містах Підкарпатської Руси є клюби копаного мяча і вони зорґанізовані у „Підкарпатській футбольній жупі". Попри копаний мяч займаються всякими родами спорту, як волей-бол (навіть по селах), ситківка, легка і тяжка атлетика, плавання, совги, ешета, гокей і т. д.

Не менше важне значіння, як усі повищі роди спорту, має **пластунство.** Колискою пласту є Хуст, де в 1921 році ґімназійний професор Дідик із кількома захопленими помічниками оснував перший пластовий відділ при хустській державній ґімназії. Скоро пластові орґанізації основують і при інших середніх школах. Головними орґанізаторами були: пок. Пешек, перший шеф шкільного реферату, пок. проф. Остап Вахнянин, ґімназійний директор Андрій Алиськевич і ін. Далі заслуги для розвитку пласту положили: посол Ю. Ревай, ґімн. проф. А. Бачинський, д-р Богдан Алиськевич, А. Ворон, Ю. Шерегій, Августин Волошин, д-р В. Пежанська, д-р І. Устіянович і інші.

ПРИЯТЕЛЬ ЧЕЙМБЕРЛИНА.

Сер Самюел Гор, британійський секретар внутрішніх справ, відомий приятель без застережень політики Чеймберлина.

Та нова сила незле тягне, але їсти так, як я, не потрапить — сказав кінь до переїжджаючого трамваю.

Говорить сам не знає що — сказала папуга, вислухавши прелекцію фільософа.

Рожа є до мене подібна тому, що має колючки — сказав їжак.

•З ДНЯ•

СОВЄТСЬКИЙ „ПАЦИФІЗМ".

Ті, що мали колинебудь нагоду читати большевицьку пресу, або слухати промов большевицьких аґентів, дуже добре знають, скільки большевики плещуть про „жорстокість капіталістичних мілітаристів", про війни, про пролиття крови, про бомби, про трупи жінок і дітей, що валяються по вулицях бомбардованих міст... Вкупі з писанням большевицькі ґазети також поміщують відповідні образки. Слухаючи й оглядаючи це все, в постороннього некритичного чоловіка мимоволі витворюється симпатія з тими большевицькими виводами. Бо вбивання, мордування, війна, кров — це все речі, проти яких бунтується культурна людина.

А коли до того большевицькі аґенти скажуть, що совєтський устрій є проти того всього, і що він є чемпіоном миру, то некритичний читач цілком спантеличиться. Навіть коли він не большевик, то остаточно з огірченням промовить: „Та, як би воно не було, то негарно робить ґен. Франко, що бомбардує цивільне населення еспанських міст; негарно робив Мусоліні, що вбивав етіопців; негарно роблять японці, коли бомбардують китайські села і міста".

ДРУГА СТОРОНА МЕДАЛІ.

Самособою зрозуміле, що бомбардування цивільного населення це дуже некультурна річ. Але та річ має другу сторону, якої большевики перед читачами ніколи не виявляють. Тою другою стороною є це, що в такий сам жорстокий спосіб, у який бомбардують літаки ґен. Франка міста, заняті червоними, червоні літаки бомбардують міста, заняті ґен. Франком. Китайські літаки налітали на японські міста на Формозі і старалися зробити японцям те, що японці робили китайцям. Колиж останнім не зовсім пощастило, то не через їх гуманітарні почування, тільки тому, що менше в них було літаків і бомб.

На адресу етіопців можна сказати кілька слів симпатії. Бо вони справді були безборонні супроти бомбовиків Мусолінія. Та з другого боку, правляча каста Гайлі Селязія це була ніщо інше, тільки февдалістична, аристократична каста амгарського племени, яка жорстоко гнобила величезну етіопську більшість. Обороняючи етіопців, большевики станули поруч з тими середньовічними февдалами, які використовували, гнобили і погорджували величезною більшістю свого власного населення.

БОЛЬШЕВИЦЬКИЙ „ГУМАНІТАРИЗМ".

Але безкритичний читач цього нахабного большевицького фарисейства і лицемірства не відкриє. Він далі віритиме, що большевики є „приятелі" робучого народу і що вони хочуть завести на землі мир та добробут для всіх.

Як на практиці виглядає це большевицьке „миролюбство", може послужити ще й опис у нюйорських большевицьких „УЩВістях", з 16 вересня ц. р., як то большевицькі „льотчики" бомбардували японців. Цей опис має безлично-нахабний заголовок: „Як ми бомбили японців". А написав його сам учасник того „бомбування", якийсь В. Гаврилов. Цей советський „ґерой" дослівно описує:

„Зрадливі японці заняли священу ряданську територію. Японські батерії цілу добу били по нашим військам. Вістка про цю страховиту провокацію зворушила серця всіх. Ми нетерпеливо очікували наказу бомбити. Кожний з нас жив одною думкою, не тільки прогнати, а й знищити ворога, бамбити так, щоб не остався цілим ні один напасник".

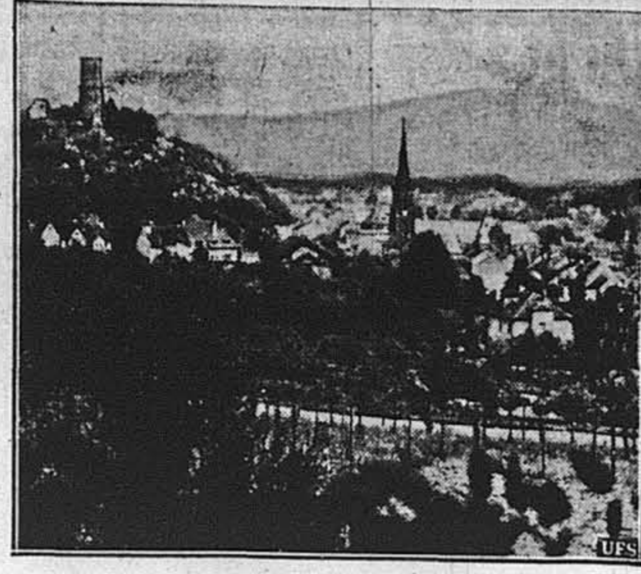
ДАЛЬША ХВАЛЬБА.

А далі цей „герой миролюбної соціялістичної батьківщини" перехвалюється: „Остаточно одержано наказ. Треба бомбити ворожі гнізда так, щоб японці потоками крови заплатили за свої зрадливі задуми. Кожний льотчик дав своїм товаришам клятву бомбити і стріляти тільки на „відмінно", щоб радянська земля стала могилою для любителів чужих територій... Завдання командування було виконане в призначений час. Самольоти зібрались і строєм пішли на свої аеродроми. Ми летіли, горді свідомістю, що виконали завдання любимого народу, за щастя якого кожний радянський патріот готовий віддати своє життя".

З того короткого опису видно, якою звірячою жаждою крови дишуть ці „герої миролюбної соціялістичної батьківщини". З садистичним захопленням вимовляє цей „герой" на кожному кроці „бомбити, стріляти, рвати на шматки".

І ми знаємо, що ці озвірілі червоні садисти дійсно бомбили, і то не лиш японські війська, але й безборонні корейські села. Трупи жінок і дітей валялись по вулицях тих безборонних сіл, а будинки їх попеліли у вогні. А советські „герої" бомбили, бомбили...

Виринає питання, яке право ті озвірілі люди мають говорити про гуманітаризм, міжнародню любов, мир, та яке моральне право вони мають критикувати інших за подібні речі?

МИР, ЧИ ВІЙНА?

Вид міста Ґодесбург у Німеччині, де має відбутися друга конференція англійського премієра Чеймберлина з німецьким канцлером Гітлером у чехословацькій справі.

ГОЛОСИ ЧИТАЧІВ

ДОЛЯ ЗАКАРПАТТЯ.

Тріщать основи несправедливого миру. Цілий світ заметушився, що ось-ось завалиться будівля, штучно збудована на фундаменті таких багатьох несправедливостей, якій на імя — мир. Ці несправедливості, що їх алянти-переможці поклали в основу повоєнних умов, розвалюють із середини цю штучну будівлю. Ненависть і пімста будували цей мир; будівничі не передбачували, що по двацятьох літах треба його буде перебудовувати. Тревала будівля миру може встоятись тільки на основах правди й справедливости.

Коли би переможці в світовій війні мали добру волю і хотіли усунути ці несправедливості, то якнайскорше таки в мирний спосіб могли би перебудувати Европу; усуваючи несправедливості, усунули би причини до нової війни.

Пять народностей в Европі, а то: українців, білорусів, словаків, хорватів і словінців, поневолили, або заманили найкращими обіцянками в неволю. А скільки натворили штучних меншин і, причіпивши їх до чужого пня, позволили щасливішим народам гнобити їх, наче невільників. Ті, що ще вчора терпіли неволю, нині обернулися в осоружних гнобителів і вживають усіх способів, щоби поглотити і стерти з лиця землі поневолені народи і меншини.

Вступаємо в друге двацятьліття по війні, і вже переможці, творці несправедливих умов, переконуються, що муситься усунути ці кривди, що їх заподіяли народам і меншинам. Вони знають, що у новій війні можуть стратити багато, а зискати нема вже що. Їх штучно утворені фаворити, що повнять вірну службу жандармів для своїх творців, пробують вирватися з опіки своїх творців. Їм забажалося самим бути великими потугами.

Нині на очах цілого світу премієр найбільшої держави їде до свого недавно переможеного ворога, щоб за всяку ціну урятувати мир. А Гітлер жадає тільки справедливости; бо чомуж чехи мають панувати над німцями й іншими народами? І це буде цілком справедливо, коли Анґлія і Франція погодяться на внесок Мусолінія: перебудувати Чехословаччину, бо це штучний твір, що не дається удержати. Чехословаччина мала двацять років часу, мала можність дати своїм народам волю так, як вона зобовязалась. Деж запоручена автономія для Закарпатської України? Замісць автономії, прийшла чехізація; своїми чехами обсадили майже всі уряди, викликали мовний заколот, рятують завмираюче москвофльство, для двох чехів і кількох жидів будують чеські школи в чисто українських селах. Свого часу навіть поважились понизити український прапор, а тепер шкільний референт забажав усунути найдіяльнішого українського провідника, о. директора Волошина. Нарід часто голодує, бо землі мало, а заробити нема де.

У своїй Празі милять очі українцям кількома школами; але ще далеко несплачений довг, затягнений у часі війни чеськими леґіонами. Чому чех спротивився перенести ті школи на Закарпаття? Це був би доказ приязни і вдячности для України. Але їм страшне це слово, Україна, бо по другім боці Карпат, ген аж по Каспій — їх міліони; тому так спішаться з чехізацією Закарпаття.

За сотки літ під мадярами пропала світська інтеліґенція, більшість духовенства. Але селянство, корінь народу, не далося змадяризувати; та й і хліба було тоді подостатком. Чехи, як словяни, скорше і лекше упорались би з чехізацією, бо вони в скорім часі переселилиб стільки чехів, що українці стались би меншістю і пропалиб раз на все для України. Ось хитрі чехи! В Празі гласкають, бо там і так усе зчехізується, колиб наша неволя довше затягнулась; а на Закарпатті дошкулюють москвофільством, голодом, переслідуванням, пониженням. А чейже вони своїм підписом і честю заручили автономію. Самі роблять заколот і викручуються, що нарід неприготований.

Так справа Закарпаття приходить на порядок денний. Бо мусить прийти до перебудови штучного твору: чи в мирний спосіб, чи війною. Не можливо, щоб тільки німців задоволено. І мадяри вже підсунули свої полки; отже прийдеться і Закарпаттю сказати своє слово. Чи не обіцяв Гітлер Гортієві Закарпаття? А коли так, то треба протиділати. Дотепер нічого не чути від проводу з Закарпаття: чи чекають на розвій подій, чи не хотять наразитись чехам. Д-р К. Трильовський радить держатися чехів і ладити полки навіть в Америці проти мадярів. Українська преса в Америці також не сказала в тій справі свого слова.

На мою думку, мадяри й чехи вже здали іспит із своєї прихильности для закарпатських українців із найбільш відємним успіхом. З ними треба раз навсе розпрощатись. До когож тоді Закарпаття прилучити? Абсолютно до нікого! Жадати тільки незалежности для Закарпаття з протекторатом Німеччини, доки не прийде визволення дальших областей України. Провід із Закарпаття в порозумінні з еміґраціями повинен випередити події й запропонувати Гітлерові протекторат, рівночасно обвинувачуючи Чехословаччину перед антантою, що за недодержання умови, на якій Закарпаття добровільно зєдналося з Чехословаччиною, зривають цю умву, жадають незалежности під протекторатом Німеччини до часу визволення дальших земель України. А що на порозуміння нема часу, то американська еміґрація під проводом Обєднання, чи окремого комітету, нехай започаткує справу без проволоки, висилаючи меморіяли там, де треба. Так можемо справу Закарпаття рушити з місця, а Гітлерові дамо адута в руки. Коли може бути Естонія незалежною, з одним міліоном сто шіснацять тисяч населення, в тім 10% москвинів, 1½% німців і ½% інших; коли може бути Альбанія незалежна з 987 тисяч населення в р. 1928, то Закарпаття із 700 тисячами населення може бути також незалежне. Протекторат Німеччини поможе до успіху.

Коли би був західньо-український провід не відкинув в 1919 р. предложення комісії Бартельмія, зложеного в імені антанти, створення незалежности східньої Галичини і запоруки на незалежність у пропонованих границях, то Закарпаття булоб уже тоді старалося прилучитись. А коли не тоді, то нині був би легкий вихід. А що галицький провід тоді загладив незалежність східньої Галичини, то нині усміхається доля до нас: узискати незалежність бодай малої частини українських земель. Так Закарпаття має статись тим осередком, до котрого будуть прилучуватись українські землі.

На мою думку, Чехословаччина перебудується в мирний спосіб. Тільки в однім випадку може прийти тепер до війни: коли Чехословаччина і без помочи Анґлії й Франції заризикує, або спровокує війну, опершись тільки на Московію й Румунію. Одначе події можуть так розвинутися, що з бігом війни Франція й Анґлія можуть прилучитись до Чехословаччини, а це найгірше для Гітлера: перемога непевна, бо Японія занята в Китаю, Мусоліні рад би закінчити в Еспанії. І це чехи розуміють, тому так бундючно поводяться. Їм лишається тільки спровокувати війну.

Чи розвязка наступить через плебісцит, чи війну, українська справа входить у гру. Коли плебісцит переможе, то українці з Закарпаття і по всьому світу домагаються самостійности для Закарпаття під протекторатом Німеччини для охорони самостійности.

Коли прийде до війни, то всі українці в займанщинах і по цілому світу мусять сконсолідуватися в один фронт і під один провід, якщо хочемо вибитися з неволі і збудувати свою хату: Самостійну Соборну Україну від Попраду по Каспій, від Тиси по Припять, з кольоніями в Азії. Але перше будувати хату, а по збудуванні позамітати.

о. И. Ганяк,
Сейнт Луіс, Мо.

ЩАСЛИВА МАТИ.

Коли шпитальна піклунка повідомила паню П. Грим, 16-літню жінку Павла Грима, що вона вродила трійнята, вона викликнула: „Джі!" Всі діти важать разом 15 і пів фунта.

ЯК ПОВСТАЮТЬ КОРАЛІ ТА ЯК ЇХ ЛОВЛЯТЬ

Коралі це каміниста червона маса. Коли вона не оброблена, подобає на розгалужений кущ. Та це не мінерал і не ростина, як це давніше думали, а продукт малесенького звірятка, поліпа, білої барви, довгого яких 2 міліметри. Тіло його виглядає наче рурочка, що може корчитися, з ротиком, довкола якого є по вісім дрібнозубчастих мацок, уложених зірчасто. Коралі не живуть окремо, а вкупі з багатьома іншими звірятками того самого роду у спільній мясистій корі. Вони то виділюють цю вапнисту матерію, т. зв. коралину, яка творить пень і щораз густіші розгалуження одні на одних. Так повстають цілі деревця утворені з соток, а навіть тисяч получених із собою звіряток.

Яечка тих поліпів плавають якийсь час свобідно, а потім причіплюються до якогось підморського предмету, найчастіше скелі — розтягаються при основі й кожна стає початком кольонії поліпів, що й далі розмножуються. Підчас того розмножування спільний пень і галузі збільшують свою довжину і грубість, а притому збільшується теж і вапняний осад, який вони виділюють із себе. Осад цей утворений з верств, уложених на собі довкола оси пня, чи галузи. Кожна верства це зборище вапняних зерняток тим більше збитих, чим ближче до оси. Як виловлять із води таку коралеву гилю, з якої кожна довга менше-більше одну стопу, здирають із неї живу мягку поволоку і так дістають твердий вапнистий кістяк, що є цінним предметом торговлі. З нього роблять шліфуванням і точенням червоні коралики (пацірки), а дрібні, непридатні до шліфування відломки дають т. зв. коралеву січку.

Ловлять коралі сітями, привязаними до великих рам у формі хреста. Той хрест, відповідно обтяжений оловом, запускають у воду. Потім пересувають раменами хреста й обломлюють кусні коралевих пнів, які впадають у сіті. Та така ловля нищить дуже коралі, тому частіше вживають до ловлі коралів нурців.

Ловля коралів відбувається у тій самій місцевості що десять літ. За такий час коралевий кущ виростає на півтори стопи.

Шляхотний червоний кораль живе лиш у Середземнім морі, близько берегів суходолу та островів. Ловлею займаються найбільше італійці, менше еспанці, французи, греки. Найбільше коралів ловлять при берегах Альжиру, річно 160 до 400 фунтів.

Коралів уживали від найдавніших часів для прикрас. Що кораль це звірятко, а не ростина переконався щойно в 1736 році Пейсонель. Штучні коралі роблять із мармурового порошку, зліпленого каруком, а забарвленого карміном.

Коралеві острови або підводні лавиці витворюються лише у тепліших морях, між 28° північної і південної ширини, а рідко лише виходять поза ті границі. Давніше думали, що поліпи ставлять свої будівлі від найглибших морських глибин, тому що часто вже в малій віддалі від коралевих раф море буває бездонне. Та зчасом переконалися, що головні роди рафових поліпів, як нпр. каріофіля, астреа, мадрепора, меандріна і т. д., можуть жити лише на глибині 120 до 150 стіп, а винятково лише деякі сходять до глибини 900 стіп.

Ріжно старалися пояснити, як підносяться рафи з величезних морських глибин. Славний природник Дарвін пояснює це колиханням морського дна, себто ступневим підношенням і опаданням його. Коли така лавиця, окружена коралевими рафами, є на терені, що обнижується, то коралеві рафи також обнижуються. Одначе поліпи все розвиваються вгорі та вдержуються на одному рівні. Так творять лягунові рафи. Поліпи, які є від сторони отвертого моря, дістають обильнішу поживу, ніж ті, що звернені до суходолу, тому теж ростуть скоріше, а інші нидіють і рафа віддалюється від берегів моря.

Дарвінову теорію признали були загально, аж вкінці Мюрей доказав, що лягунові рафи виступають теж в околицях, які ніколи не обнижувалися. Отже треба здогадуватися, що бодай якась частина коралевих раф утворилася на тих частинах морського дна, які піднеслися внаслідок вульканічних вибухів або на грубих верствах, що їх витворили ріжні черепахи та мушлі.

Тепер розмножуються теж коралеві поліпи у багатьох місцях підзворотникових вод (Флорида, Багама).

ЧОЛОВІК, ЩО ПЕРЕБУВ ГОДИНУ ПІД ВОДОЮ.

Магометанин Раман Бей, який сам називає себе „чудесною людиною Єгипту", який теж студіював кільканацять літ науку йоґів, піддався в Лондоні оригінальній пробі.

Раман Бей перебув цілу годину під водою, без якоїнебудь шкоди для здоровля. Факір почав свій експеримент від того, що спершу відмовив довшу молитву, потім заткав собі воском ніс та вуха. Уста залишив без ніякого забезпечення. Тоді, у присутності членів комісії та сотень глядачів єгиптянина вложили до вузької, герметично зачиненої скрині і в тій скрині спустили на дно плавацького басейну.

Кожна нормальна людина вмерла би за кілька хвилин, задушившися. Одначе йоґ попав у транс і коли по годині витягнули скриню й відчинили ненарушені печатки, Рамен Бей викликував враження мертвого. Колиж йому вийняли віск з носа й вуха, по кількох хвилинах він почав віддихати, чимраз глибше.

Коли лікарі слідкували за живчиком, Рамана напоїли гарячим молоком, годину пізніше „чудесний чоловік Єгипту" виглядав, якби „ніколи ніщо".

Далі лікарі ствердили, що вже по двох годинах ні серце, ні живчик не зраджували найменшого сліду перебутої проби.

Дослід Рамана Бея викликав у Лондоні величезну сензацію. Раман Бей заповів, що він готов свій експеримент повторити в кожній хвилині.

Нічого дивного, що на Сході є бруд, бо Схід є колискою народів.

ПОСМЕРТНІ ВІСТІ

По довшій хоробі відійшов від нас 27. серпня 1938. року на вічний спочинок

ІВАН КУЖЛО,

член від. 93. У. Н. Союзу в Central Falls, R. I.

Покійний походив зо села Волиці, скалатського повіту, Західня Україна. Прожив 49 років.

До У. Н. Союзу вступив в травні 1925. року. Був активним членом і добрим Союзовцем.

Вічна Йому память !

П. Беньковський, секр.

ТАРЗАН СМІЛИВИЙ.

(16)

Коли Тарзан і д-р Брукс знайшлися в нутрі печери, за ними поспішно всунулась і Нкма. Нарешті вона почула себе цілковито безпечною. А коли вона була безпечна, то все старалась пописуватися своєю відвагою. Вдаряючи себе по грудях обома передніми лапами, вона говорила: „Ті чорні страхопуди хай тримаються здалека від нас.

„Бо коли вони розлютять нас, то зле з ними буде!" Тарзан не звертав на це жебоніння найменшої уваги. Він з поспіхом побіг по воду, бо д-р Брукс був направду дуже хворий. Принісши в широкому листку воду, він хлюпнув нею на обличчя хворого. По кількох хвилинах такого отстуджування хворий відкрив очі і почав довкруги оглядатись.

Завваживши Тарзана, він хвилю вдивлявся в нього. А коли не запримітив ніякої небезпеки з його боку, запитав: „Хто ви?" „Я Тарзан", відповів запитаний. Ця відповідь трохи зворушила хворого. „То ви Тарзан?" — завважив він здивовано. „Я чув про вас іще в Англії. Та мені все здавалося, що ви тільки легенда. Тепер бачу, що ви вийсність".

„А хто ви?" — запитав зчерги Тарзан. „Я д-р Брукс, чоловік науки. Я робив досліди в Африці, а ті чорні чорти схопили мене. Ви справді врятували мене, але це не на довго. Я маю тропічну гарячку і довго не потягну. Всетаки спасибі вам за рятунок. Та поки я не вмер, хочу просити вас одної ласки; не відмовте ви мені її".

Неможливо.

— Ваш чоловік, моя пані, потребує повного спокою бодай на місяць.

— Пане докторе! це неможливо. Я потребую нової сукні і нового капелюха цього місяця.

—o—

Неоправдане обурення.

— Пане! Дивитеся на мене як на крайнього дурня!

— О, навпаки, уважаю вас за непомильного відгадувача думок!